

Engmarihånd og smalmarihånd

Finn Wischmann

Engmarihånd og smalmarihånd kan for et overfladisk blikk ligne hverandre ganske meget. Har man dem i blomst, er det sjelden problemer med å se forskjell. Hos engmarihånd *Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata* (fig. 1) er leppen tilnærmet rombisk, ca 7 x 7 mm – hos noen former bare 5 x 5, en midtflik er bare såvidt antydnet. Farven er oftest matt purpur, men kan variere fra hvit, voksgul, (et par steder i Østerdalstraktene), lyst laksrød (ytre kyststrøk fra Lista til Bodøtrakten) til mørk purpur. På leppen finnes en tynn, markert linje som følger ytterkanten. Sporen er kortere enn fruktknuten, konisk, litt krum. Braktéene (støttebladene under blomstene) går nesten vinkelrett ut i basis og bøyer så opp. Bladene er normalt rent grønne. Blodmarihånd *D. i.* ssp. *cruenta* har de viktigste karakterene felles med engmarihånd, men bladene er mer eller mindre flekket på begge sidene.

Smalmarihånd *D. traunsteineri* (fig. 2) har tydelig trefliket leppe med avrundete sider, ca 8 – 10 mm. Tegningene er mer diffuse, ofte bare små prikker. Ellers er blomsten mer variabel enn hos engmarihånd. Sporen er rett, tilnærmet sylindrisk, jevnlang med fruktknuten. Braktéene buer skrått oppover. Bladene er også rent grønne, eventuelle flekker skyldes hybridisering med flekkbladete arter.

I avblomstret tilstand kan det være adskillig vanskeligere, men det finnes heldigvis gode skillekarakterer i fruktknuten og i randen av braktéene.

På ryggen av fruktbladene hos engmarihånd (fig. 3) finner vi en svakt hvelvet, avrundet rygg over placenta (frøstolen), mens smalmarihånd (fig. 4) utmerker seg ved en skarp rygg. Denne karakteren er så varig at den kan brukes på overvintrede stengler.

Hos engmarihånd (fig. 5) er kantcellene på støttebladene sett i profil tilnærmet kvadratiske, og randen ser ganske jevn ut. Hos smalmarihånd (fig. 6) derimot er cellene tydelig skjevt trekantete med en spiss som peker fremover mot bladspissen, slik at randen er fintagget. Dette kan sees med en 10 x lupe. Går man nærmere, viser det seg at cellene er forskjellige i størrelse: hos engmarihånd er gjennomsnittlengden ca 40 µm, hos smalmarihånd er den ca 70 µm.

Karakterene hos smalmarihånd finner vi forøvrig igjen hos alle de andre norske marihåndartene, mens engmarihånd (inklusive blodmarihånd) er alene i sin kategori.

Figur 1 (øverst): Engmarihånd *Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata*, blomsterstand. Hedmark: Våler.

Figur 2: Smalmarihånd *Dactylorhiza traunsteineri*, blomsterstander. **A (midten):** Buskerud: Lier, Gjellebekk. **B (nederst):** Telemark: Hjartdal.

Ovenfor: Fjørårskapsler. **Figur 3 (øverst til venstre):** Engmarihånd *Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata*.
Figur 4 (øverst til høyre): Smalmarihånd *Dactylorhiza traunsteineri*.

Nedenfor: kantcellene på et støtteblad (brakté). **Figur 5 (nederst til venstre):** Engmarihånd *Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata*. **Figur 6 (nederst til høyre):** Smalmarihånd *Dactylorhiza traunsteineri*.

